

VÁCLAV HAVEL – DÁLKOVÝ VÝSLECH

Sedmdesátá léta

METODICKÝ LIST PRO PEDAGOGY

KONTEXT

Václav Havel (nar. 1936) se k poměrům v Československu vyjadřuje téměř od svých teenagerských let. Oficiálně vystoupil poprvé jako dvacetiletý mladík na II. sjezdu československých spisovatelů v roce 1956, kdy se na aktivu mladých začínajících autorů, konaném na Dobříši, zastává zakázaných autorů. Od té doby se kriticky vyjadřuje k politické a společenské situaci okolo sebe, včetně srpnové okupace Československa (1968) a upálení Jana Palacha (1969; **Havlův projev v Československé televizi**).

Kvůli otevřenému odporu vůči režimu je Václav Havel od začátku sedmdesátých let zakázaným autorem. Divadla nesmějí hrát jeho hry a jeho texty jsou odstraněny z veřejných knihoven. Havel se tak ocitá bez pracovního místa a možnosti veřejně tvořit, finančně ale nestrádá díky pravidelným příjmům ze zahraničních inscenací svých her. V této době často pobývá na své podkrkonošské chalupě na Hrádečku a je – stejně jako mnoho jiných disidentů – pod dohledem Státní bezpečnosti. Je často sledován a vystaven desítkám výslechů, ale zatčen v této době ještě není. První odsouzení přichází až s Chartou 77 v roce 1977. Celkově strávil Václav Havel v komunistickém vězení v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let přes pět roků.

VÁCLAV HAVEL – SEDMDESÁTÁ LÉTA

Ukázka z *Dálkového výslechu* o sedmdesátých letech propojuje rovinu osobní a historickou. Václav Havel v ní hned v úvodu vzpomíná na atmosféru doby, kterou velmi dobře charakterizuje slovy „nanicovatá, bez atmosféry, bez výraznějších duchovních a kulturních pohybů“. Ačkoli v textu přímo nezazní termín „normalizace“, první odstavec ukázky tento pojem studentům jasně přiblíží jako éru „rezignované apatie a obsáhlé demoralizace. Společnost byla atomizována, drobná ohniska vzdoru byla zničena, nezávislé myšlení a tvorba se uchýlily do zákopů soukromí“. Na těchto větvích lze studentům demonstrovat tehdejší mrtvolný stav společnosti, který nastal v Československu po srpnové okupaci v roce 1968. Po ní končí uvolněná atmosféra konce šedesátých let, komunistická strana kontrolovaná Sovětským svazem začíná potírat jakékoli náznaky kritiky. Nepohodlní lidé jsou

vyhazování ze zaměstnání, mnoho lidí se rozhodne raději Československo opustit a emigrovat, zákazy postihují i kulturní sféru – režim přísně kontroluje všechny knihy, filmy i hudební produkce. Mnoho režimu nepohodlných umělců dostává zákaz činnosti, mezi nimi i Václav Havel. Tyto poměry vedou k tomu, že se lidé postupně uzavírají do svého soukromí, přestávají se zajímat o veřejné dění, potlačují své názory. Z lidí se stává mlčící masa, která ztrácí vliv na prostředí, v němž žije a v němž vyrůstají její děti. Tento popis společnosti však necharakterizuje jen tehdejší Československo, ale obecně všechny totalitní režimy, z nichž některé existují bohužel dodnes. I na toto téma lze se studenty během interpretace ukázky mluvit.

V další části textu mluví autor o sobě – o pozici zakázaného spisovatele, který byl režimem odsunut do ústraní, aby příliš nevyčníval a nebyl slyšet. Svůj osud ale zároveň staví po bok mnoha dalším, režimu podobně nepohodlným literátům. Následně Václav Havel zmiňuje své tři texty ze sedmdesátých let, které nebyly díly čistě literárními, ale reflektovaly nesvobodnou dobu, v níž vznikaly. To platí zejména o klíčovém textu poloviny sedmdesátých let – *Dopisu Gustávu Husákovi* z roku 1975. Bezprostředním podnětem pro jeho napsání nebyla žádná jednotlivá událost, ale spíše Havlem pocíťovaná nutnost se otevřeně a jasně vyjádřit ke stavu společnosti. *Dopis Gustávu Husákovi* tak vzniká jako promyšlené gesto, kterým Václav Havel vyhláší komunistickému režimu otevřený boj. Tomuto textu jsme věnovali zvláštní čtení, takže je k němu dostupné video i **metodický materiál**.

Následně se v ukázce studenti seznámí s okolnostmi vzniku Havlovy asi nejznámější divadelní hry *Audience*. Kromě pivovarské epizody vzpomíná Václav Havel také na uvedení své hry *Žebrácká opera*. Toto Havlovo drama není tolik známé, ale události doprovázející jeho uvedení jsou pro mladé lidi dobrým příkladem, jak se tehdejší režim snažil potlačit jakékoli projevy nezávislé kultury, byť se jednalo o amatérské uvedení hry v hospodském sále na okraji Prahy. Všechny tři zmíněné texty Václav Havel zasazuje do kontextu svého života, díky čemuž díla pro studenty získávají reálnější obrysy a přestávají být jen čítankovými tituly.

Kromě tvorby autor v ukázce přibližuje také atmosféru setkávání podobně perzekuovaných autorů, kteří se scházeli mimo jiné na Havlově chalupě na Hrádečku. Mladí čtenáři si uvědomí existenci paralelní kultury v komunistickém Československu a snahu zakázaných tvůrců čelit perzekucím tím, že se scházejí, mluví spolu, nenechávají se uzavřít do izolace a postupně vytvářejí disidentskou komunitu, která samozřejmě nebyla jen doménou literátů.

Zdroj: Michael Žantovský: Havel. Argo, Praha 2014.

DÁLKOVÝ VÝSLECH

Dálkový výslech je kniha-rozhovor, kterou inicioval novinář Karel Hviždala. Václav Havel v ní odpovídá na jeho otázky a chronologicky reflektuje vlastní život. Je to vlastně jakási autobiografie, o níž Havel mluvil jako o polovzpomínkách. Vznikala na dálku přes železnou oponu, v době, kdy byl Václav Havel československým disidentem a Karel Hviždala žil jako emigrant v Německu. *Dálkový výslech* vyšel poprvé česky v Londýně v roce 1986 k Havlovým padesátým narozeninám, v Československu pak v roce 1989. Na tuto knihu navázal o mnoho let později titul *Prosím stručně* (2006), v němž Václav Havel reflektuje své pozdější období aktivní politické dráhy a následně odchodu z politiky. Tento druhý knižní rozhovor je doplněn dokumenty, úryvky z osobních denních záznamů, poznámkami a instrukcemi adresovanými spolupracovníkům.

JAK A PROČ ČÍST UKÁZKU VE VÝUCE

Životopisná zpověď *Dálkový výslech* je pro učitele i studenty dobrým zdrojem informací o životě Václava Havla i jeho historických okolnostech. Václav Havel se v této knize otevřeně a upřímně zpovídá nejen z mnoha životních vítězství, ale i proher. Jedná se o text čtivý a v porovnání s Havlovým esejistickým i dramatickým dílem méně náročný, a tedy přístupný i mladší čtenářské generaci.

Ukázka, v níž Václav Havel vzpomíná na sedmdesátá léta, na malém prostoru čtenářům vysvětlí atmosféru normalizace z pohledu zakázaného autora a na jeho příkladu mladí pochopí pozici spisovatele, který nemohl vydávat svá díla a byl režimem dán do izolace. Dále jim ukázka přiblíží existenci paralelní nezávislé kultury, v níž autoři nadále psali své texty do šuplíku, snažili se je číst alespoň svým přátelům, v případě divadelních her usilovali o amatérské produkce. Režim všechny tyto pokusy sledovat a ostře trestal, jako v případě představení Žebrácké opery, kdy byly postihováni i diváci.

Z textu zároveň studenti pochopí, jaký byl Václav Havel: člověk, který měl vnitřní potřebu vyjadřovat se k okolnímu světu a žít v jakési vnitřní pravdě.

Ukázka umožňuje učiteli diskutovat se žáky a studenty o:

- atmosféře a základních rysech Československa sedmdesátých let;
- existenci nezávislé kultury a formování československého disentu;
- třech textech Václava Havla ze sedmdesátých let;
- osobním příběhu Václava Havla – jeho povahových rysech a způsobu, jakým on i další disidenti čelili bezpráví.

Návrhy konkrétních otázek a úkolů, o kterých lze ve třídě diskutovat, obsahuje pracovní list.